

Էրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ
 և իցէ գրուրիւն Լմբազիք—Տճօրե-
 ինն պիտի ուղղուի . և նամշու ծախ-
 քն ալ ղրկողին վրայ է :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

[illegible]

Մարտիկա 2 մայիս .
Կ. Պոլսոյ թղթաբեր շողենաւն այս տա-
տու հասաւ . Յորին , մետաքս , խողակ ,
Ֆրիզոն , թոյլ , Բամպակ , վռչ կը բռնուին ,
Բուրք եւ շուշմայ կիջնեն շատ համակնուն
պատճառաւ :

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այս շաբթու մայրաքաղաքին մէջ
տարօրինակ յայտարարութիւն մը տես-
նուեցաւ , զոր իւր թէ քանի մը մահմե-
տական հայրենասէրներ (Ի. Պրան պաշ-
տօնէից ուղղած են , բայց իրօք հեղե-
նակներն անյայտ են) : Յիշեալ յայտարա-
րութիւնը կայրութեան այլ և այլ ժո-
ղովոց վիճակին և տրամադրութեանց
վայ խիստ սխալ դատողութիւններ
ընելէ ետեւ սուտ երկայնարանութիւն
մը կը դնէ թէ կայրութիւնն առանց
բարեկարգութեան չկրնար աւել և թէ
այս բարեկարգութիւնն ալ ֆլամատկար
է Տաճկաստանի , քանի անոր իբրեւ
մահմետական տէրութիւն մ'ունեցած
էութիւնը կոչնչացողն և քրիստոնէա-
կան տարին ամեն կողմանէ մահմետա-
կանէն առաջ կանցունէ : Այս դժուար
վիճակին դարմանը միայն Մեծ-Լպար-
քոսին ձեռքն է ըսելով , յայտարարու-
թեան անանուն հեղինակները կը խոս-
տանան կայրութիւնը փրկելու համար
իրենց պատրաստած ծրագիրն ալ ուրիշ
յայտարարութեամբ մը ներկայացնել :

Ինչպէս որ այս համառօտ տեղե-
կութենէն կը տեսնուի , յայտարարու-
թեան մէջ յայտնուած կարծիքները
ծայրայեղութեան կը հասնին , որովհե-
տեւ հեղինակներն այնպէս եզրակացնել
կուզեն թէ ամեն յառաջդիմութիւն
և բարեկարգութիւն անհնար է 'ի Տաճ-
կաստան : Այս խօսքին սխալ ըլլալը
փորձով տեսնուած է 'նոյն իսկ Տաճ-
կաստանի մէջ 'ի գործ դրուած քառա-
սուն տարուան բարեկարգութեամբ ,
որը երկրին մեծամեծ քաղքը ընել տը-
նելն դէպ 'ի յառաջդիմութիւն և քա-
ղաքակրթութիւն : Իսկ քրիստոնէից և
մահմետականաց մէջ յայտարարութեան
հեղինակներուն ցոյց տուած անհաշտ
ատելութիւնը՝ ոչ միայն երկու կող-
ման ալ թշնամաց մ'է , այլ և յայտ-
նի սուտ մը , քանզի 'նչպէս որ ամեն
արդարախոս մարդիկ ալ մեզի հետ կըր-
նան վկայել՝ քանի որ կրօնական ներու-
ղութիւնը կը տարածի , ատելութիւն :

ԳՄԵՆԱՄԻՐԱՆԻՆ

ՏՐԵՄԵՆՕՍՈՒԹԻՒՆ

Արեւելայի իմ Աղարշ :

Ունայն տեղը ջանացի գծեղ հա-
մադել թէ խօսելու նիւթերը ցանցառ-
են այս միջոցին : Բայց գիպուածը՝ աղիւ-
տութեան հնարած այդ բառը՝ եթէ
երրորդ չորրորդ կամ աւելի խօսակից
ներ հանէ իմ գէմմ գծից չեմ ըլլար ,
վրան զի քննարանի նիւթերը բնակա-
նաբար կուենային և այդ տութիւն :

Բոքք ինձ բարեկամն , ինչ խօսիմ
ձեր հետ այսօր : Խօսք չեն պահիր ըս-
տուղիւ երկու բարեկամաց մէջ , բայց
զանքը ամենն ալ հրատարակել կար-
ծեմ 'իսկ հիմաութիւն չէ . իսկ եթէ լուր
կուղէք ինձմէ , ես լուր չունիմ : շատ
կրնամ կրկնել այն լուրը՝ զոր անշուշտ
ինձ և ձեզ նման քրիստոնէից բերնէն
լսած էք :

Չեմ մոռցեր , և սակայն քանի մը
դար չանցան որ մոռնամ , միաշարժի
լուսանայլ երեկոյն եկեղեցիէն դուրս
կեդիւի , խեղանդամ մուրաղի մը , բայց
այն տեսակներէն որք մուրաղիանու-
թեան ալ կարեւորութիւն տալ կու-
զեն , ծանոթ կատարէր . ասիկայ կէս մը

ներն ալ կը վերնան : Սուտ է նմանա-
պէս կայսերական կառավարութեան
պաշտօնին մէջ դանտուղ քրիստոնէից
տուած այն միտքը , որպէս թէ օտար
բռնաւորութեան մը կը ծառայեն Սուտ
է 'նմանապէս տաճիկներն ուսմանց և
դատարարութեան տրամադրի չեն ը-
սելը , քանզի անցեալ պատմութեան և
ներկայիս մէջ գտնուած օրինակներն ա-
սոր հակառակը կը հաստատեն : Ահա
այս սուտերուն չափազանցութեանց և
ծայրայեղութեանց պատճառաւ տարա-
կոյս չմնար որ վերջիշեալ յայտարա-
րութիւնը ոչ թէ հայրենասէր մահ-
մետականներու՝ այլ օտար և թշնամի
ձեռաց գործ մ'է :

Լազրոյ մամուլը գրուած ժա-
մանակ հեռեկալ պաշտօնական ծա-
նուցումը անսանք Լա թիւրքի լազ-
րին մէջ :

« Այս օրերս անանուն և ո՛ր տղա-
րանէ ետեւ ըլլալը ճշանակուած անե-
րակի մը քանի մ'օրինակներ ցրուած են
մայրաքաղաքին մէջ : Յիշեալ տեղաւ-
կը տէրութեան ընդհանուր վիճակին
և ժողովոցը կացութեանը վայ սուտ
ու սխալ դատողութիւններով միտքերը
շփոթելու կը միտի : Աստի կանխաւ
խնայ կը արուի լազրաց , որ յիշեալ
փաստահարաւից գրուածին օրինակը
կամ թարգմանութիւնը հրատարակելէ
զբուշտան . ապա թէ ոչ՝ դադարման
պատճից կենթարկուին անցեալ մարտ
12ին հրամայուած լազրական արամադ-
րութեան համեմատ : »

Խօսք մը կը պարտի թէ Արիտի
ապստամբաց և կայսերական զօրաց մէջ
սաստիկ կռիւ մ'ըլլալով , ապստամբաց
հրամանատար Օ. Խանդաբաքին զար-
նուեր է : Այս զրոյցը մինչև հիմա ըս-
տոյդ կերպով չկրցաւ հաստատուիլ :

Իրեննէն տեսնուած հեռագիր մը
կը ծանուցանէ թէ Արքային շղե-
նաւը Արիտ ըրած իններորդ ուղեւո-
րութենէն յաջորդութեամբ դարձեր է :
Ասիկա առաջ ըրած ուղեւորութեան մէջ
710 կամաւոր հանած է Արիտ Օ. ու-
ղեցեալին Հան զօրապետին հրամանա-
տարութեան ներքեւ , որ Օթմի թա-
ղաւորին ժամանակ 'Կարլայի պաշտ-
ման կը հրամայէր :

Քուռիէ ա՛Օրիան կը ծանու-

ամայելով , կէս մը մուրացիի ընտանե-
կանութեամբ , « Քրիստոս յարեալ 'ի
մեռելոց » ըսելու յաջողեցաւ : Այսպի-
սի աւետարան մը պէտք էր վճարել ,
բայց ոչ յամար խօսքով : Վճարեցի զայն
սրտի հաճութեամբ և ստակով , դուք
ըսէք գնեցի այդ աւետարան :

Ոչ միայն ողորմութիւն տալու ձախ
ձեռքին անձնութիւնաց , հասցաւ նոյն
իսկ մուրացիին ալ չինացաւ զայն , և
ո՛վ կը կարծէր որ իմ պատուած բա-
րեկամներէս մէկը պիտի գայթակղէր
« Քրիստոս յարեալ » գրովանիք մըն
է ոչ ըսելու լուրով : Վրան զի այս անձը
կը պնդէ որ Քրիստոս յարեալը սրտին
մէջ պէտք է ըլլալ , չէ թէ գրովանին
որ անբաւական է զայն պարտականե-
լու : Խօսքը մեղանշական չէր : Գնաց որ
այդպիսի յատկութիւն մը չէի ուզեր
անոր տալ : Բայց բարեկամիս խօսքն ա-
ւելի անմեղ կրնար համարուիլ : Ինքն
ինն չընդունեց , ես իւրն ընդունեցայ ա-
ռանց երկարօրէն ըսածս լուսարանել
կամենալու :

Ելան ոմանք որ անցեալ շաբթուան
մէջ առաւօտ իրիկուն և գիշեր մը եւ-
կեղեցի յաճախեալ տեսնելով , դիտեմ ,
ծիծաղեցան վրաս և զիս բարեպաշտոն մը
(տէվա) կոչեցին : Չ'ք զիտեմ որ մեր
երկաւորաց մէջ եթէ կը գտնուին
եկեղեցւոյ մը դրան մարմարին վրայ փո-

ցանէ թէ Օտէսա նստող Պաւլոս մը
եթ չհազար լիւս տուեր է Պաւլոս
իւր մէջ աւարակաց խումբեր կազմե-
լու համար : Յիշեալ Պաւլոսին անց-
եալները ծանուցուած Պաւլոս ժողո-
վակին զլիսաւոր անդամաց հետ Վա-
լաքիա գայեր է , ուր աւագակութիւնը
ծաղիկեղնեղու պատրաստութիւններ կը
լին եղեր : Աւագակները , որ ձմեռը
Արիտ և Վալաքիա կատարածին և
ամառը Պաւլոսի կատարածին , այ-
սու հետեւ Պաւլոս ժողովակին շնորհիւ
ընդհանուր դադանի հրահանգի մը պի-
տի հնազանդին : Բայց Քուռիէ կը
յուսայ որ իրենց առաջնորդներուն դի-
տաւորութիւնն 'ի գերեւ կենէ :

Արտուի թէ Վ. սեմ . Կուպար փա-
շան հաճեցուցեր է Բ. Պաւլոս , որ
Հաքիմ-Իւլ-Մուր (Իշխան Եղիպ-
տոսի) տիպոսը շնորհէ Բարձր Խանայի
փաշային :

Մեծքանդակի 'Նիլ լազրի կը
ծանուցանէ թէ Արիտի խնդրը՝ դո-
նէ Եղիպտոսի նկատմամբ մօտեւ լուծ-
ւելու վրայ է :

Պաշկիւրէի ռուսական ընդհանուր
հիւպատոսը փոխարկեցին լազրական
թիւն խնդրած ըլլալով , պատասխան
տուեր է թէ Եղիպտոսին զօրքը պիտի
եւտ կանչուի : Փոխարկեցին իր այս որո-
շումն առժամանակ մը եւտ ձգած էր , բայց
այս անգամ դարպէս հրամաններ տուեր
է , և երկու շողենաւ ալ Արիտ զը-
կուեր են եղիպտական զօրքը եւտ տանե-
լու համար :

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՔԱՍՏՈՒՄԸ

Յուրք սրտի կը պարտաւորենք խոս-
տովանելու թէ դարաւոր թմրութիւնն
սինչախ ընդարմացուցեր է մեր ազգին
ջնդերը , որ չեն դարմանար եթէ ա-
նոր քիչ մը շարժում տարու համար
մեր գրածները շատ անգամ « Չայն
բարբառոյ յանապատի » եղած ըլլան :
Պարապայները դարձեալ կը հար-
կադրեն զմեզ գրիչ շարժելու , և մեր
ձայնը լսուի թէ ոչ՝ չենք ուզեր մեր
պարտականութիւնը զանց ընել : Դի-
տաւորութեան և պետական հարուա-
ծոց ո՛րչափ արեւաշող ըլլալ մեր ազ-
գին ալ իր սուղ սահմանադրական ըն-
թացքին մէջ տեսաւ : Ընցեալ տար-

բազրուած խօսքըր դիտարաց համրու-
նալներ , կան ալ որք իրենց բոլոր ու-
սումնականութիւնն ու քաղաքակրթ-
ութիւնը կրօնի և վարդապետու-
թեանց անգոհնութեանը մէջ կը կա-
յայրեն :

Շրջահայեաց մէկը , թերեւ ձեզի
պէս բարեկամ մը , հառնադաւան երի-
տասարդները ժամանէր և լուսաւորչա-
կաններն անտարբեր կը դնէ , և կը
յարէ թէ ասանկ չարիք ըլլալ եթէ այլ
և կին իրարու հետ խառն կանգնին :

Այս խօսքը սրբապօղոթութիւն կը հո-
տի . ինչ , բարեկամ , սրբանուէր տա-
ճար մը թատրանի՞ նմանցնեմք : Բ-
սել չեմ ուզեր թէ հառնադաւան ե-
րկաւորքը դժգոհ են երկաւորքուհ-
եաց հետ աղօթելու համար , կամ ա-
ւելի ջերմեանգութեամբ չեն աղօթել
ընդարմաւոր իրենց մեղաց վրայ : քու-
լիցի , ըսել չեմ ուզեր թէ լուսաւոր-
չական երկաւորքը երեւնին առ խոյան
կաղօթ են միշտ ու քիչ մ'ալ վերնատու-
նը չեն դառնար ու քիչ մ'ալ դէպ 'ի
այն կողմ չեն խաչակրքեր երեւնին :

Եկեղեցին կանանց համար զոյցերու
հանդիսարան մը եղած է , վրան զի
Հայուհիներն ասիկա յարմար տեղ մը
չեն գտած : Իրենց շքեղութիւնը յան-
գիմադրելու և աշխարհի ներկայացը-
նելու , և յետ աւարտման բախը շրջա-

ուան մարտի 20էն առաջ Սահմանադ-
րութիւն մ'ունէինք , որ արդարեւ ինչ
ինչ թերութիւններ կամ դժուարա-
գործադրելի կետեր ունենալուն հա-
մար մեծ արդիւնք մ'արտադրած չէր ,
բայց դո՛նէ օրինաւորութիւն կար , և
ազգն ալ իր շահերուն վրայ խորհելով
ու վիճելով՝ տակաւ առ տակաւ սահ-
մանադրական դատը սովորելու և աստի-
ճանաւոր կերպիւ իր ընթացքն ուղղե-
լու յոյսեր կուտար :

Սակայն անհամբերները դժգոհիլ
սկսան փորձով տեսնուած դժուարու-
թիւններէն , ստեպ հրոժարութեանէն ,
յաճախ ընտրութիւններէն և անվիշա-
կան դարմանի փափաքեցան՝ առանց օ-
րինաւորութեան ուշ դնելու , և մարտ
20ի պետական հարուածը կատարուե-
ցաւ :

Պատրիարքարանի նախկին վիճա-
կը յաջորդութեամբ չէր փայլեր , ուս-
տի շատերն ալ նայեցան թէ պետական
հարուածին հեղինակներն ի՛նչ պիտի
ընեն , և ընտանաւար հեռուցուցին թէ
անոնք որ կառավարութեան և ազգին
առջեւ մեծ պատասխանատուութիւն
մ'առին իրենց վրայ , հարկաւ ազգին
վիճակին դարման տանելու համար բան
մը պիտի դնէ ին . Ի՛նչ մեղքերնիս պա-
հնք , մեք ալ պետական հարուածին
կատարուելէն ետեւ՝ այս յոյսը սնուցա-
նորներուն կարդէն էլ ինքնամիտ զի կար-
ծէնք որ եթէ Սահմանադրութիւնը
ժամ առաջ վերաքննուի և առաւել
գործնական ձեւ մը վերածուի , ազգին
բարիք կրնայ ըլլալ , և այս յուսով փո-
թայցինք նոր Սահմանադրութեան հա-
մար առաջարկութիւններ ընելու :

Դժբաղդարար , ոչ միայն մեր՝ այլ
ամենուն , նոյն իսկ այս խաղին զլիսաւոր
դերասաններուն ալ անկալութիւննե-
րը չկատարուեցան : Դիտաւորական
վարչութիւնը կազմողներն 'ի սկզբան
կամք և հաճութիւն ունէին գործ
տեսնելու , բայց երթալով իրենք ալ
սկսան զգալ դժուարութիւնները , ու-
րոյց յաղթելու ճիւղած էին երեւոյթ-
խանութիւն և սահմանադրական վար-
չութիւնը , և վերջապէս նոյն դժ-
ուարութեանց հեղեղները զինքնք ալ կը
քշեն կը տանին առժամանակեայ խառն
ժողովոյ մէջ ալ՝ վերջին Քաղաքակա-
ն ժողովոյ պէս՝ հրոժարական հրոժարա-
կան յաջորդելով կարգերը կանոնա-
նան , և զիկատարական վարչութիւնն
ալ ինք իրեն կը լուծուի՝ առանց մէկ

դպրոյ պատանիք կամ երկաւորք
բոլորովն անմիտ ըլլալու չեն որ այդ
զբաղմունքն ուղեւոր նորոգուած արարած-
ները տեսնել ուզեն , կամ բնութեան
ու մտապի դեղեցիկ հեղինակութիւն-
ները գննելու հետաքրքիր երեւին :

Արջապէս միջիլ և դերար դե-
րապանցել , այս եղաւ երկաւորքաց և
օրիորդաց անցեալ շաբթուան երազը
զգայունն ու գործը :

Այն մահկանացու յաւերժահար-
սանց շրջագդեաներուն հեշտալուր Ֆը-
ռու-Յուռները՝ բեւեալին հիւսիսայնի
մը հեռուէն լուսած ձայնին նման ար-
ձագանգ տուին անապատացեալ սրտե-
րու մէջ , և բոլոր կենդանի ու անկեն-
դան մարմինները դողալին ու սարսեցան :

Այն դուարթալէմ ու կայտառ եւ-
րկաւորքայ ներբաններուն տակ՝ հե-
ծեճեցին քաղաքատէրերը և բամբակ
կորեցան , իսկ գրպանի մէջ արծաթէ քը-
շոց հնէնցնողները դիւրաբեկ պտերուն
հաւաքը ամբողջուցին :

Ի՛նչ ըրած ազգասիր աղջիկը , տըր-
տու՛մ աչք մը դարձուց իւր ընկերու-
հիներուն վրայ , դիտեց անոնց պզտիկ
գարկերն ու դոհարեղենները , նայեցաւ
մէկ մ'ալ իւր վրան , խեղճ գրգռակ
մը հաղած էր , քանի մը Օտարի ան-
ցած և դուռ լնքը կը կըրէր զայն , վա-
րդուրի օրակ մը կար մատին վրայ և

